

Спеціалізованій вченій раді К 23.073.03
Центральноукраїнського національного
технічного університету

ВІДГУК

офіційного опонента

САРІОГЛО ВОЛОДИМИРА ГЕОРГІЙОВИЧА

на дисертацію Кабай Вікторії Олегівни

**«Мотивація трудової міграції населення та механізми
її регулювання в Україні»,**

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна
економіка і політика**

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Масштабні міграційні потоки робочої сили є важливою ознакою процесів економічного і соціального розвитку багатьох країн у сучасному світі. Це обумовлено такими явищами як зростаюча глобалізація економічних і фінансових систем, поглиблення диференціації країн за рівнем життя населення, загальними тенденціями і особливостями зміни попиту і пропозиції робочої сили на національних ринках праці, політичною і економічною нестабільністю багатьох країн, що розвиваються, політичними і військовими конфліктами на Європейському континенті, на Близькому Сході, в Африці тощо.

Останніми роками трудова міграція населення стала важливим фактором соціально-економічного, політичного та демографічного розвитку України. Ефекти від трудової міграції стали помітними для економіки та рівня життя населення цілих регіонів, зокрема таких як Закарпатська та Львівська області. Вплив міграції на пропозицію робочої сили за окремими професійними групами відчувається вже не лише на регіональних ринках праці, а і на рівні всієї країни. Суттєве навантаження відчуває система соціального захисту населення, яка безумовно поширюється на мігрантів і їх сім'ї але при цьому бюджет країни недоотримує значної частини податків і зборів від економічної активності цього прошарку населення.

За таких умов відсутність комплексного підходу до адекватної оцінки та регулювання процесів трудової міграції, вивчення її мотивуючих факторів, спроба подолання лише наслідків міграції а не визначення та попередження можливих загроз суттєво ускладнюють можливість ефективного формування та використання трудового потенціалу країни. Недостатня увага до причин

трудової міграції населення України, особливо причин зовнішньої міграції, дуже обмежене використання досвіду країн-донорів трудових мігрантів суттєво знижують ефективність державної політики у сфері регулювання міграційних настроїв та впливу на їх формування.

Таким чином, тема дисертаційної роботи Кабай Вікторії Олегівни «Мотивація трудової міграції населення та механізми її регулювання в Україні», присвячена удосконаленню методологічних і методичних засад вивчення та регулювання мотивації трудової міграції населення, а також розробці науково-практичних рекомендацій щодо визначення ефективних механізмів регулювання мотивації трудової міграції в Україні, є безумовно актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження Кабай В. О. безпосередньо пов'язане з науковими дослідженнями, що виконувалися у Центральноукраїнському національному технічному університеті. Зокрема, в рамках виконання науково-дослідних робіт «Регулювання соціально-трудова відносин засобами мотиваційного менеджменту» (номер державної реєстрації 0118U003748), «Мотивація трудової міграції: причини, тенденції, механізми регулювання» (номер державної реєстрації 0119U000539) здобувачкою обґрунтовано класифікацію мотиваційних чинників у сфері праці та визначено сутність трудової міграції, її рушійні сили (мотиваційні чинники).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Аналіз структури та змісту дисертаційної роботи Кабай В.О., автореферату здобувачки, опублікованих наукових праць свідчить, що основні положення дисертації, висновки та пропозиції, отримані за результатами наукового дослідження повністю відображають її особисті здобутки.

Достовірність та обґрунтованість результатів дисертації підтверджується логічним використанням релевантних методів наукового дослідження: аналітичного, абстрактно-логічного; методу класифікацій; економіко-статистичних методів, SWOT-аналізу. На особливу увагу заслуговує застосування методів соціологічних досліджень та експертних

оцінок з метою проведення авторського пілотного опитування для діагностики мотивації населення до трудової міграції.

Об'єктивність висновків та рекомендацій, сформульованих у ході дисертаційного дослідження, підтверджується результатами критичного аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. В якості інформаційної бази дослідження використовувалися діючі законодавчі та нормативні акти України, матеріали Державної служби статистики України, Державної міграційної служби України, Міжнародної організації праці, результати експертних оцінок та соціологічних досліджень, проведених автором.

Досягнення мети дослідження, сформульованої як удосконалення теоретичних і методичних засад мотивації трудової міграції населення та розробка науково-практичних рекомендацій щодо визначення механізмів її регулювання в Україні, забезпечено логічністю виконання всіх поставлених в дисертації завдань.

Безперечним здобутком дисертантки є отримання наукових результатів, які мають вагомим теоретичне й прикладне значення, та характеризуються високим ступенем наукової новизни. Серед найбільш значимих результатів дисертаційного дослідження слід відзначити такі:

- здобувачкою запропоновано удосконалену класифікацію мотиваційних чинників трудової міграції, що передбачає їх деталізацію, насамперед, за джерелами виникнення, рівнями впливу, за змістовною ознакою (с. 54 – 57);
- удосконалено методологічний підхід, згідно з яким структура мотиваційного механізму регулювання міграційної поведінки населення включає ідеологічний та інструментальний блоки; при цьому до першого блоку включаються мета, завдання, принципи, функції регулювання, а до другого – інструменти регулювання, інституційне, інформаційне, матеріально-технічне та фінансове забезпечення; такий підхід дає можливість обґрунтувати первинність регулювання мотиваційних чинників міграції з посиленням превентивного характеру міграційної політики (с.182 – 189);
- удосконалено методичні засади соціально-економічного оцінювання причин та наслідків активізації міграційної поведінки населення на основі комплексного підходу: визначаються об'єкти статистичного аналізу причин міграції та її наслідків, але основна увага приділяється соціологічній оцінці міграційних настроїв та досвіду трудової міграції (с. 100 – 101).

На основі аналізу наукових публікацій дисертанткою обґрунтовано тлумачення категорії «трудова міграція», яке поєднує сутнісні ознаки: мотиви задоволення соціально-економічних потреб, приналежність до певної території, системність, часові рамки, легальність, державне регулювання (с. 26 – 28).

Науково обґрунтованими є пропозиції здобувачки щодо узагальнення рівнів основних факторів мотивації трудової міграції (с. 82 – 83). Кабай В.О. зокрема відзначає, що глобальний тренд на підвищення міграційної активності населення, як фактор мотивації трудової міграції, за сучасних умов постійно посилюється. Це становить загрозу втрат інтелектуального і трудового потенціалу населення України (с. 88 – 90).

Заслуговує на увагу реалізований дисертанткою підхід до дослідження міграційних настроїв населення залежно від статевовікових характеристик мігрантів. Апробацію цього підходу здійснено шляхом соціологічного опитування студентів випускних курсів ВНЗ Кіровоградської області (с. 125 – 136).

Достатньо аргументовано дисертантка обґрунтовує необхідність вибору заходів щодо регулювання мотивації трудової міграції населення на вітчизняному ринку праці з урахуванням регіональної специфіки (с. 60 – 61).

Здобувачкою запропоновано здійснення регулювання мотивації трудової міграції населення України на основі таких заходів, як створення привабливих робочих місць та впровадження принципів гідної праці. Ці заходи, в цілому, відповідають думкам національних експертів та підтверджені в роботі порівняльними оцінками стану безробіття, мінімальної заробітної плати, середнього рівня оплати праці, поширення неформальної зайнятості, зайнятості населення на роботах зі шкідливими умовами праці в регіонах України і країнах ЄС (с. 159 – 160).

Здійснена дисертанткою систематизація наукових підходів до трактування сутності понять мотивації та трудової міграції (с. 26 – 29, 47 – 49) дала змогу запропонувати трактування поняття «мотивація трудової міграції» як процесу взаємодії внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, результатом якого є спонукання населення до трудового самовизначення шляхом переміщень (с. 52), передбачає, що поява міграційних настроїв та ступінь активізації міграційної поведінки

працевдатного населення є результатом прояву та взаємодії сукупності різноманітних мотиваційних чинників.

Заслуговує на увагу визначення здобувачкою превентивних заходів щодо скорочення міграційних потоків за рахунок підвищення якості людського розвитку (с. 179). Впровадження таких заходів, на думку дисертантки, підвищить рівень людського розвитку, стан охорони здоров'я, покращить соціальну інфраструктуру та зробить привабливішим життя населення і знизить міграційні настрої працівників.

Відзначаються науковою новизною науково-практичні рекомендації здобувачки щодо основних інструментів та напрямів регулювання міграційної поведінки населення (с. 187 – 189) на різних етапах: формування намірів міграції, практики та наслідків переміщень.

Практичне значення висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Практичне значення дисертації полягає в обґрунтуванні науково-методичних рекомендацій прикладного характеру, спрямованих на регулювання мотивації трудової міграції населення України, що сприятиме збереженню та збагаченню трудового потенціалу країни та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Пропозиції та рекомендації дисертантки щодо заохочення роботодавців до створення першого робочого місця для випускників навчальних закладів були враховані Міністерством молоді та спорту України (Довідка № 2449/1 від 03.04.2019 р.) під час розробки стратегії молодіжної політики міністерства у 2019 р. Також пропозиції дисертантки з питань захисту трудових та соціально-економічних прав працівників були використані Профспілкою працівників освіти і науки України (Довідка № 02-05/137 від 21.03.2019 р.) у ході підготовки пропозицій до Кабінету Міністрів України щодо вдосконалення соціального діалогу. Розробки автора знайшли використання у практичній діяльності Департаменту соціального захисту населення Кіровоградської облдержадміністрації у процесі розробки пропозицій щодо забезпечення соціального діалогу з питань гідної праці населення області (довідка № 23-04.2-30/283/0.2303 від 18.01.2019 р.).

Запропоновані дисертанткою заходи щодо скорочення плинності кадрів на основі поліпшення умов праці та її оплати знайшли застосування у

практиці діяльності Компаніївського районного споживчого товариства, що сприяло удосконаленню колективного договору, діючого у цій організації.

Окремі результати дослідження запроваджені до навчального процесу Центральноукраїнського національного технічного університету при викладанні навчальної дисципліни «Економіка праці та соціально-трудові відносини».

Впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження в практичну діяльність установ, організацій, підприємств підтверджено відповідними довідками.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях

Результати наукових досліджень, виконаних в рамках підготовки кандидатської дисертації Кабай В.О., опубліковані у 17 наукових працях загальним обсягом 7,67 друк. арк., з яких особисто автору належить 6,05 друк. арк. Наукові публікації дисертантки включають 2 колективні монографії, 5 статей у наукових фахових виданнях України, з них 5 включено до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття у науковому фаховому виданні України, 9 публікацій – в інших виданнях та матеріалах наукових конференцій. Зазначені в дисертації наукові публікації здобувачки повною мірою відображають основні наукові результати дослідження.

Результати дисертації достатньою мірою апробовані, основні положення та висновки були представлені й обговорені на 7 міжнародних і 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Мова, стиль та оформлення дисертації й автореферату

Матеріал дисертації та автореферату викладено державною мовою, науковим стилем з використанням сучасних наукових термінів; зміст дисертаційної роботи відзначається логічністю та завершеністю. Викладення завдань дослідження, пунктів наукової новизни, висновків, рекомендацій та пропозицій належним чином структуроване та аргументоване. Дисертаційна робота містить додатки, які доповнюють та ілюструють її основні положення. Автореферат дисертації за змістом відповідає основним її положенням, повною мірою відображає її структуру та логіку викладення матеріалу.

За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертаційна робота Кабай В.О. повністю відповідає вимогам державних стандартів та вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи рівень методологічних, методичних та прикладних положень дисертації Кабай В.О., обґрунтованість основних висновків та рекомендацій, сформульованих за результатами досліджень, необхідно відзначити дискусійний характер окремих положень дисертації та певні її недоліки, що має стати предметом обговорення під час захисту.

1. У підрозділі 3.3 дисертації узагальнено методи, інструменти та важелі, як формуючі елементи інструментального блоку мотиваційного механізму регулювання міграційної поведінки населення. Здобувачка справедливо вказує на необхідність удосконалення та створення нових нормативно-правових документів щодо регулювання міграційної поведінки населення (с. 188). На наш погляд, дисертаційна робота значно б виграла, якби зазначені рекомендації були доповнені конкретними пропозиціями здобувача: які саме нормативно-правові акти мають бути удосконалені і які зміни або доповнення необхідно здійснити.

2. Здобувачкою узагальнено міжнародний досвід щодо регулювання трудової міграції у національних інтересах різних країн, надано характеристики заходів, що були застосовані та наслідків їх застосування (с. 75 – 76). Разом з тим, не сформульовано висновків щодо методів або заходів, які доцільно було би використати в Україні.

3. Схвалюючи загалом авторський підхід до аналізу особливостей трудової міграції населення України (с. 89 – 100), не можна не зазначити, що поза увагою дисертантки залишилися процеси рееміграції трудових мігрантів. Було би доцільним показати, які саме стимули та фактори змушують трудових мігрантів повертатися на батьківщину.

4. Достатньо логічними є тези дисертантки стосовно того, що формування міграційних настроїв та ступінь активізації міграційної поведінки працездатного населення є результатом прояву та взаємодії сукупності різноманітних мотиваційних чинників, зокрема економічних, соціально-демографічних, організаційно-політичних, військових, екологічних, релігійних, природно-кліматичних, історико-етнічних, культурно-ментальних, які на різних рівнях впливають на економічну активність населення, формуючи прагнення переміщатись в регіони (країни),

де є більш привабливими можливості працевлаштування та умови праці (с. 55). Погоджуючись у цілому з точкою зору дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити, що в дисертації доцільним було би визначити яким чином та якою мірою зазначені чинники впливають на мотивацію населення до трудової міграції.

5. У табл. 3.6. «Методи, інструменти і важелі мотиваційного механізму регулювання міграційної поведінки населення» (с. 188) дисертантка представила структурно-логічну схему функціонування механізму мотивації професійного розвитку персоналу підприємства. Зокрема, виокремлено таку складову механізму як «стратегії та програми рееміграції». На наш погляд, було б доцільно відзначити, які конкретні заходи потрібно впроваджувати для повернення трудових мігрантів на батьківщину.

6. При реалізації дослідження з метою соціологічної оцінки стану мотивації населення до реалізації міграційних настроїв респондентами були студенти випускних курсів ВНЗ Кіровоградської області, так як передбачалося, що у них сформувалось певне бачення ситуації щодо можливостей подальшого працевлаштування та конкурентоспроможності на ринку праці (с. 123). На нашу думку, результатам дослідження додало б ваги залучення до обстеження також населення старших вікових груп, адже враховуючи статевовікові характеристики трудових мігрантів в Україні з'ясування міграційних намірів працездатного населення різних вікових груп є важливим для розробки ефективних заходів регулювання мотивації трудової міграції.

Водночас, наведені зауваження не носять принципового характеру і не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Кабай В.О., її належного наукового рівня та практичної значимості.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Кабай Вікторії Олегівни на тему «Мотивація трудової міграції населення та механізми її регулювання в Україні» є завершеною науковою працею, в якій представлено науково обґрунтовані результати, пов'язані з розробленням теоретичних положень, методичних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо мотивації трудової міграції населення та механізмів її регулювання в Україні. Тема та зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Дослідження виконано здобувачкою самостійно на достатньо високому науковому рівні. Основні положення дисертації та результати методологічного, методичного та прикладного характеру достатньо повно висвітлені у публікаціях. Автореферат дисертації адекватно відображає структуру і зміст роботи, основні положення, наукові результати, сформульовані висновки та рекомендації. Автореферат не містить матеріалів відсутніх у тексті дисертації.

Дисертація має наукове та практичне значення, належним чином структурована, порядок викладення матеріалу відповідає послідовності проведеного здобувачкою дослідження.

Враховуючи актуальність теми дисертації, рівень наукової новизни та значимість одержаних результатів а також відповідність дисертаційної роботи вимогам Міністерства освіти і науки України, пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами і доповненнями, вважаю, що її автор – Кабай Вікторія Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
завідувач відділу моделювання
соціально-економічних процесів і структур
Інституту демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України

Підпис Саріогло В. Г. засвідчуємо:

